

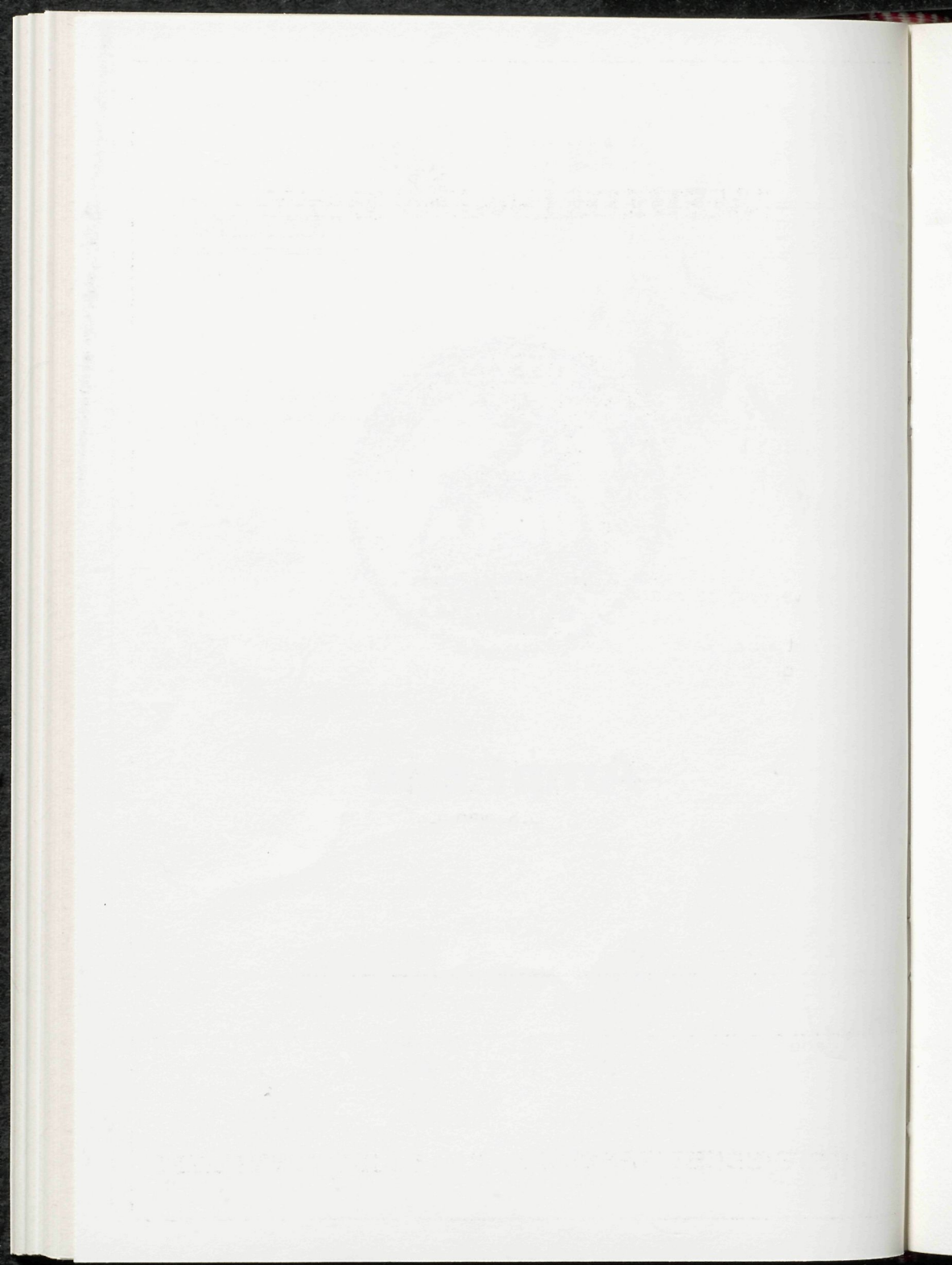
no. 60

MEDEDELINGEN BLAD

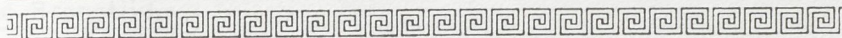

Ampt Epe

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE

Ampt Epe

NR. 68 - september 1984

REDACTIE: R. Paasman, Beekstraat 46, 8162 HB Epe.
Tel.: 05780 - 12048.

Het blad verschijnt 4 keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische Vereniging "Ampt Epe".

"AMPT EPE"

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE.

De vereniging stelt zich o.m. tot doel:

- het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van de Gemeente Epe.

Lidmaatschap f 20,-- per jaar.

Bestuur:

Voorzitter : G.S. van Lohuizen,
Ijsseldijk 12,
8194 LD Veessen.
Tel.: 05783 - 245.

Secretaris/
Penningmeester : W. van Putten,
Hoofdstraat 80,
8162 AL Epe.
Tel.: 05780 - 13579

Leden : M.L. Endendijk
W. Terwel
F. Zandstra

Giro: 119.40.15 t.n.v. Penningmeester "Ampt Epe" te Epe.

I.S.S.N. nr. 0166 - 2023.

Inhoud:

ARCHEOLOGIE IN DE GEMEENTE EPE (10) door C.A. van Baarle.	3
DEN BURG door G.S. van Lohuizen	9
HET AMPT EPE EN HET BELEG VAN ALKMAAR door W. Terwel	17
OPROER IN EPE door S.W. Verstegen	19
JEUGDHERINNERINGEN AAN "DE HOOP" TE OENE door H. Bultman	22
MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR	29
BOEKAANKONDIGING door mevr. D. te Riele	30

Archeologie in de gemeente Epe (10)

De Bronstijd.

De Bronstijd (van 1700 - 700 v. Chr.) kenmerkt zich o.a. door het eerste gebruik van bronzen voorwerpen. Enkele eeuwen eerder gebruikte men reeds koper.

Voorwerpen uit de Bronstijd zijn te voorschijn gekomen tijdens een onderzoek in een préhistorische grafheuvel. Ondanks het gebrek aan grondstoffen heeft ons land een eigen bronsindustrie gehad. Een voorbeeld van inheems fabrikaat is de kokerbijl waarvan er één is gevonden in het dorp Epe.

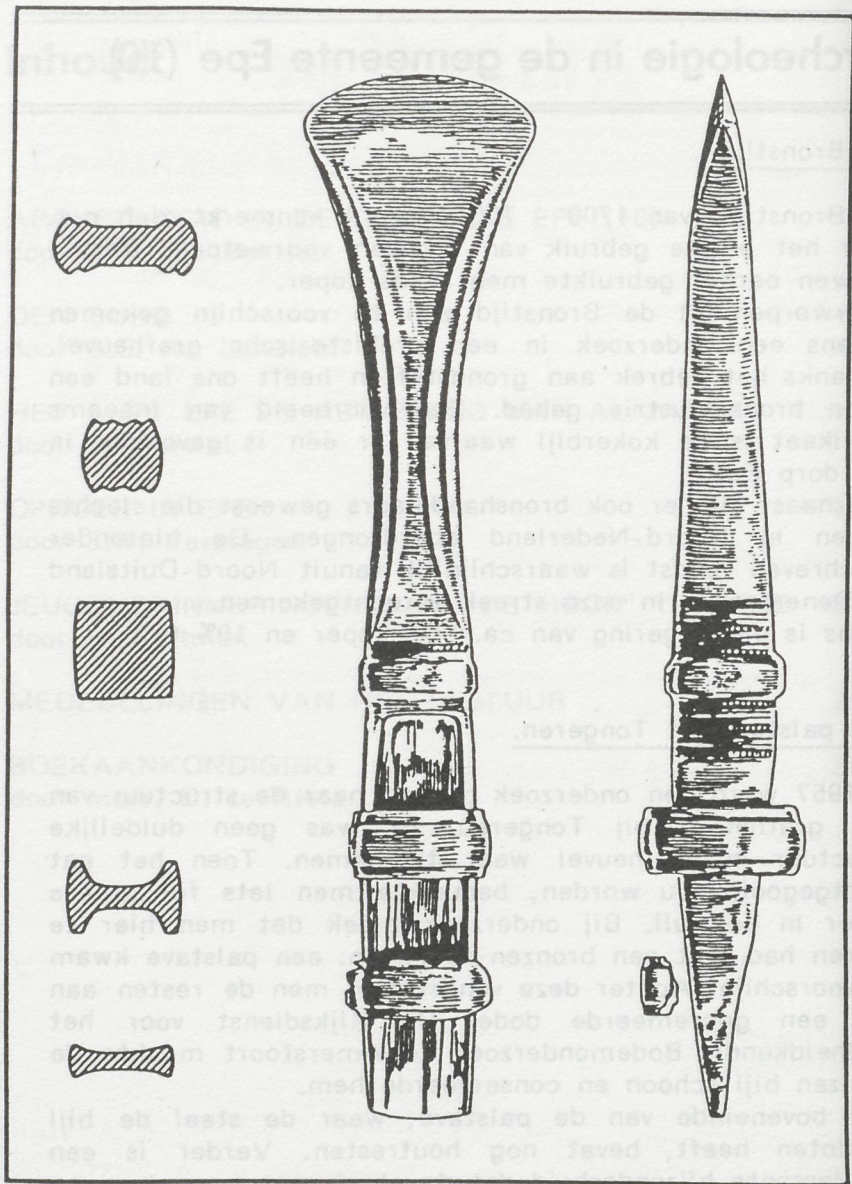
Daarnaast zijn er ook bronshandelaars geweest die slechts zelden in Noord-Nederland doordrongen. De hieronder beschreven vondst is waarschijnlijk vanuit Noord-Duitsland of Denemarken in onze streek terechtgekomen.

Brons is een legering van ca. 90% koper en 10% tin.

Een palstave uit Tongeren.

In 1957 werd een onderzoek gedaan naar de structuur van een grafheuvel bij Tongeren. Er was geen duidelijke structuur in de heuvel waar te nemen. Toen het gat dichtgegooid zou worden, bemerkte men iets fel groens onder in de kuil. Bij onderzoek bleek dat men hier te maken had met een bronzen voorwerp: een palstave kwam te voorschijn. Achter deze vondst trof men de resten aan van een gecremeerde dode. De Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort maakte de bronzen bijl schoon en conserveerde hem.

Het bovineinde van de palstave, waar de steel de bijl omsloten heeft, bevat nog houtresten. Verder is een interessante bijzonderheid dat de steel met twee bronzen ringen om de palstave geklemd is. Eén van deze ringen is compleet, van de tweede bestaat nog ongeveer een kwart. Enkele versieringsvormen op de palstave geven een fraai beeld aan deze bronzen bijl. In het midden van de

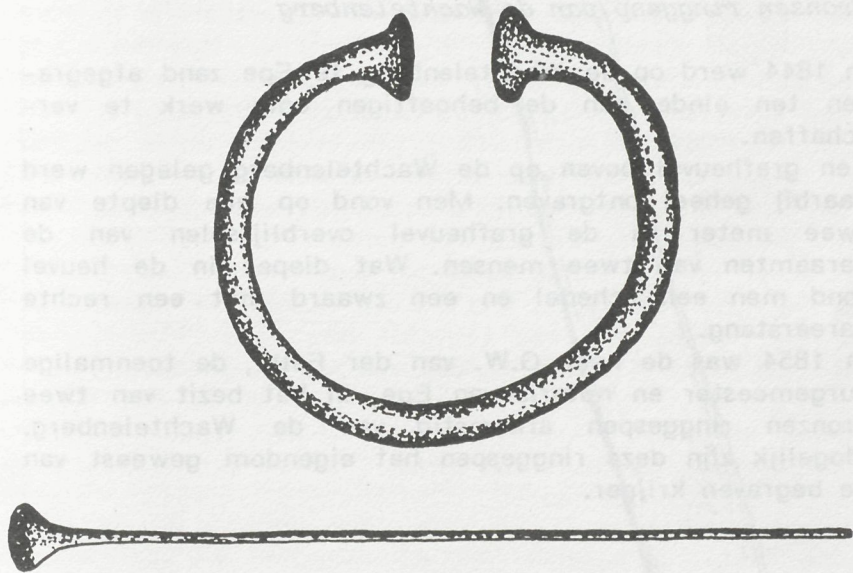
Bronzen palstave uit Tongeren tek. R.O.B.

palstave bevindt zich een verdikte ring die in doorsnede vierkant is met afgeronde hoeken. Het reliëf van de versiering ter weerszijden is zeer ondiep en bestaat uit negen smalle bandjes waarvan de buitenste en de middelste tot een parelrandje zijn uitgewerkt.

De palstave uit Tongeren is een voor Nederland zeer bijzondere vondst.

De palstave is afkomstig uit het in de Vroege Bronstijd rijk bloeiende cultuurgebied van Denemarken en Sleeswijk-Holstein.

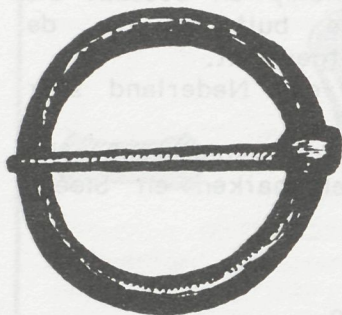
Bronzen sieraden van De Woesterberg.

Bronzen armring en haarnaald van de Woesterberg

In 1845 maakte G.W. van der Feltz melding van een opgraving in een grafheuvel op De Woesterberg. Daarbij werd een kleine urn met crematie-resten aangetroffen waarin zich twee sieraden bevonden, nl. een bronzen knop van een haarspeld die 13,6 cm. lang was en 0,3 cm. dik. En een bronzen armring waarvan de opening 7 cm. was. Voor Nederland een zeer zeldzame vondst.

De krijger van de Wachtelenberg.

Bronzen ringgesp van de Wachtelenberg

In 1844 werd op de Wachtelenberg te Epe zand afgegraven ten einde aan de behoeftigen enig werk te verschaffen.

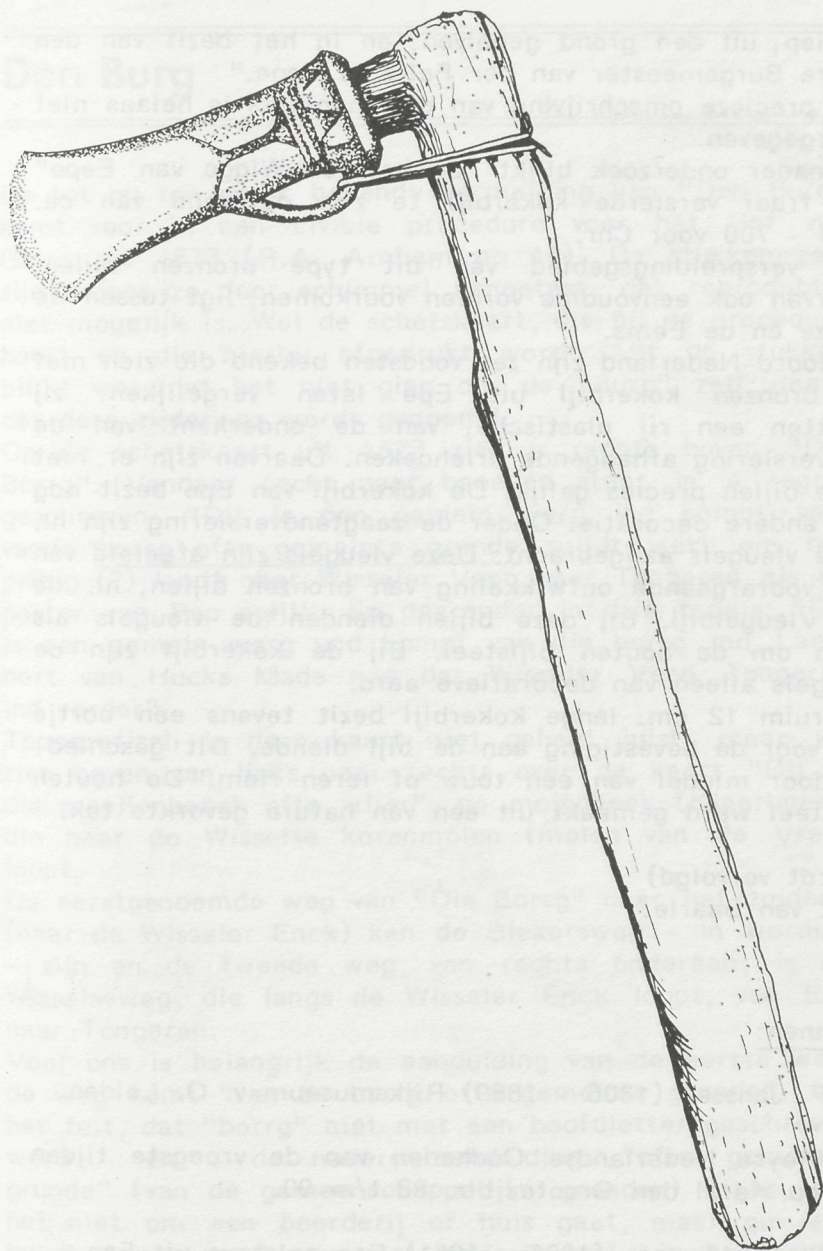
Een grafheuvel boven op de Wachtelenberg gelegen werd daarbij geheel ontgraven. Men vond op een diepte van twee meter in de grafheuvel overblijfselen van de geraamten van twee mensen. Wat dieper in de heuvel vond men een schedel en een zwaard met een rechte pareerstang.

In 1854 was de heer G.W. van der Feltz, de toenmalige burgemeester en notaris van Epe, in het bezit van twee bronzen ringgespen afkomstig van de Wachtelenberg. Mogelijk zijn deze ringgespen het eigendom geweest van de begraven krijger.

De bronzen wigge van Eepe.

In 1863 maakte Haasloop Werner melding van een urn en een bronzen "Wigge" gevonden nabij Eepe. Van de vondst maakte hij een kleurentekening met beschrijving en stuurde die naar het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden.

De tekst op de tekening luidt als volgt: "De Urne benevens de bronzen Wigge is bij het dorp te Eepe, één

Bronzen kokerbijl uit de omgeving van Epe

el diep, uit den grond gedolven, en in het bezit van den Heere Burgemeester van der Feltz te Eepe."

Een precieze omschrijving van de vindplaats is helaas niet weergegeven.

Bij nader onderzoek blijkt "de bronzen Wigge van Eepe" een fraai versierde kokerbijl te zijn daterend van ca. 1000 - 700 voor Chr.

Het verspreidingsgebied van dit type bronzen bijlen, waarvan ook eenvoudige vormen voorkomen, ligt tussen de Hunze en de Eems.

In Noord-Nederland zijn zes vondsten bekend die zich met de bronzen kokerbijl uit Epe laten vergelijken: zij bezitten een rij plastische, van de onderkant van de halsversiering afhingende driehoeken. Daarvan zijn er niet twee bijlen precies gelijk. De kokerbijl van Epe bezit nog een andere decoratie. Onder de zaagtandversiering zijn nl. twee vleugels aangebracht. Deze vleugels zijn afgeleid van een voorafgaande ontwikkeling van bronzen bijlen, nl. de zg. Vleugelbijl. Bij deze bijlen dienden de vleugels als klem om de houten bijlsteel. Bij de kokerbijl zijn de vleugels alleen van decoratieve aard.

De ruim 12 cm. lange kokerbijl bezit tevens een oortje dat voor de bevestiging aan de bijl diende. Dit geschiedde door middel van een touw of leren riem. De houten bijlsteel werd gemaakt uit een van nature gevorkte tak.

(wordt vervolgd)

C.A. van Baarle.

Bronnen:

L.J.F. Janssen (1806 - 1869) Rijksmuseum v. O. Leiden.

W. Pleyte Nederlandse Oudheden van de vroegste tijden tot op Karel den Groote. blz. 88 t/m 90.

P.J.R. Modderman (1906 - 1961) Een palstave uit Epe.

B.R.O.B. jg. 10-11, pag. 546-548.

Den Burg

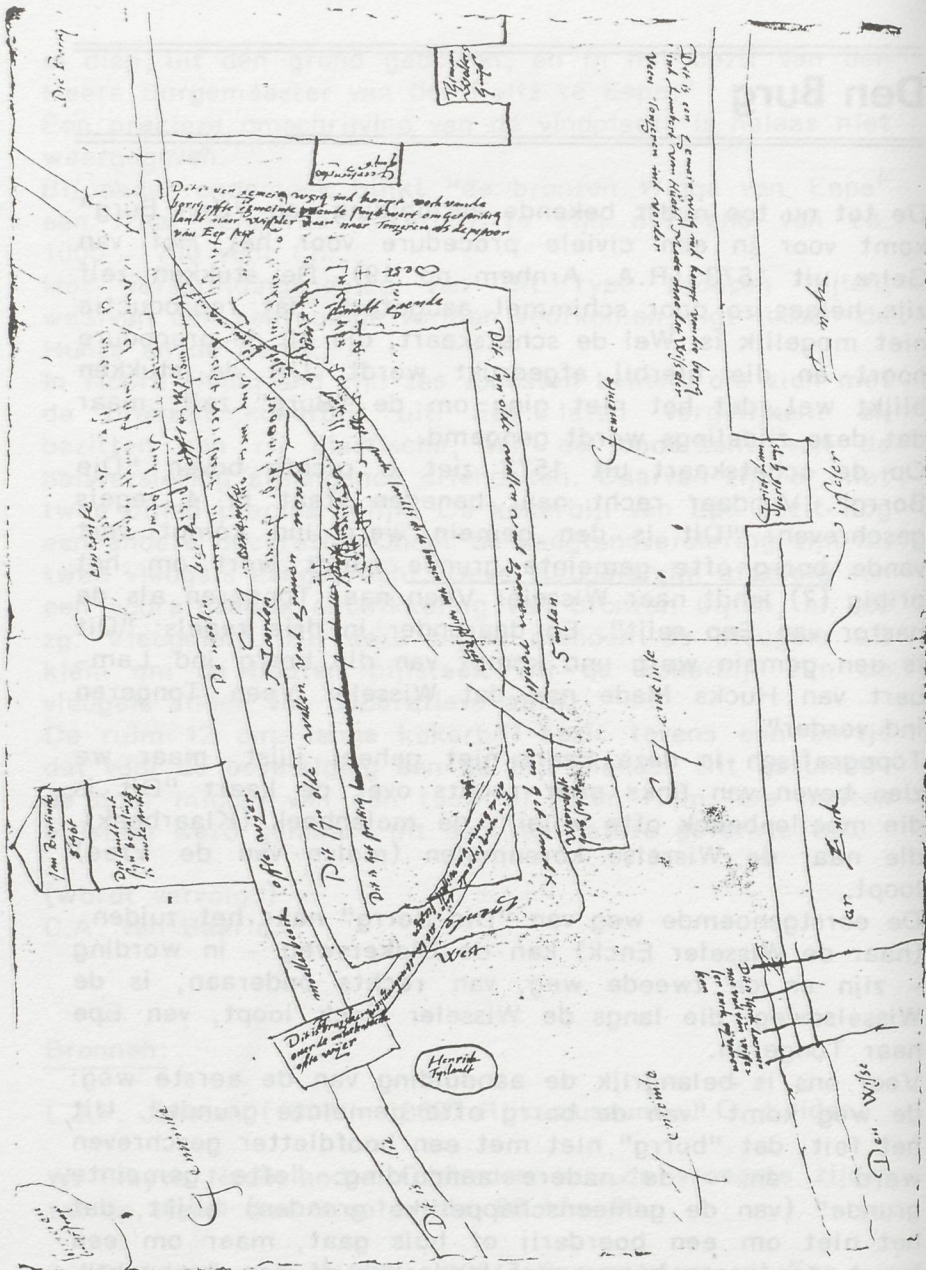
De tot nu toe oudst bekende vermelding van "Den Burg" komt voor in een civiele procedure voor het Hof van Gelre uit 1573 (R.A. Arnhem no 19). De stukken zelf zijn helaas zo door schimmel aangetast, dat reproductie niet mogelijk is. Wel de schetskaart, die bij de procedure hoort en die hierbij afgedrukt wordt. Uit de stukken blijkt wel, dat het niet ging om de "Burg" zelf, maar dat deze zijdelings wordt genoemd.

Op de schetskaart uit 1573 ziet u rechts boven "Die Borrg". Vandaar recht naar beneden staat in 4 regels geschreven: "Dit is den gemein werg ind kompt vort vande borrg ofte gemeente grunde suijsdt wert om het prihig (?) landt naer Wisseler Veen naer Tongeren als de pastor van Eep seijt". En daaronder in drie regels: "Dit is een gemein werg und kompt van die borrg ind Lambert van Hucks Made nae dat Wisseler Veen Tongeren ind vorder".

Topografisch is deze kaart niet geheel juist, maar we zien boven van links naar rechts over de kaart "Dit is die moellenbeeck ofte wijer", de molenbeek (Klaarbeek), die naar de Wisselse korenmolen (molen van de Vree) loopt.

De eerstgenoemde weg van "Die Borrg" naar het zuiden (naar de Wisseler Enck) kan de Blekersweg - in wording - zijn en de tweede weg, van rechts onderaan, is de Wisselseweg, die langs de Wisseler Enck loopt, van Epe naar Tongeren.

Voor ons is belangrijk de aanduiding van de eerste weg: de weg komt "van de borrg ofte gemeente grunde". Uit het feit, dat "borrg" niet met een hoofdletter geschreven werd - en - de nadere aanduiding: "ofte gemeente grunde" (van de gemeenschappelijke gronden) blijkt, dat het niet om een boerderij of huis gaat, maar om een buurt, een groep huizen met landerijen of een "gehucht". (In het register van landerijen.... van 1809 wordt genoemd: "Gehucht De Horst", een buurt rond de Hoeven-

Schetskaart uit 1573, behorende bij Civ. Proc. Hof, no. 19 Rijksarchief Arnhem

straat, onderdeel van de buurschap Dijkhuizen).

Ook bij de tweede weg, rechts onderaan staat een aanwijzing. "Dit is een gemein werg ind kompt van die borrg ind Lambert van Hucks Made". De weg komt dus van de buurt "die borrg" en van het huis van "Lambert van Hucks Made".

Wel is duidelijk, en dat wordt zelfs bevestigd door de sectie van het kadaster, dat de buurt "die Borrg" hoort bij de buurschap Wissel. "Die Borrg" ligt tussen de huizen van Wissel en de Wisselse korenmolen.

Omdat er hardnekkige verhalen gaan, dat de naam "Den Burg" duidt op een burcht of een groter huis, hebben wij de luchtfoto's bestudeerd, omdat daarop ook verdwenen huizen vaak terug te vinden zijn. Maar op de luchtfoto's van 1949 en 1962 is geen spoor van een groter huis of burcht te vinden. Ook het verhaal, dat er op de hoek van de Blekersweg en de Korte Blekersweg een steen lag met een gat van ca. 5 cm. " en hierin heeft het toegangshek van de burcht gedraaid". Helaas is dit mooie verhaal ook niet waar.

Dat de naam Borrg of Burg zou wijzen op een versterking, een wachtpost of iets dergelijks is m.i. fantasie.

Waarvoor zou deze versterking dan zijn, wat zou er beschermd moeten worden? En waarom komen we er niets van tegen in de oude geschriften?

En verklaring voor de naam "Borrg" of "Burg" laat ik graag aan anderen over.

In 1806 tekende de Man een soort kadasterkaart van Epe. F. Zandstra heeft deze kaart overgebracht op de kadasterkaart van nu. De kaart van de Man is vrij nauwkeurig, maar de spelling van de namen klopt niet altijd. Wel is duidelijk, wat hij bedoelt. Op bijgaande kaart ziet u bovenaan "Koudenhove", d.i. Kolthoven en onder, vrij groot "Wiksel", dat is natuurlijk Wissel.

Daar tussen in "Den Burg" aan de westkant van het grote ovaal (de Burgerenk), met enkele huizen. Op deze kaart is dus duidelijk de buurt "Den Burg" gesitueerd, aan de rand van de enk. Op de enk, de Burgerenk, staan geen huizen. De -hogere- enk werd gebruikt als bouwland, de lage, vochtige gronden er omheen als weiland en

daartussen liep de weg, om de enk, waar de boerderijen aan gebouwd werden.

(zie A.L. van Lohuizen: "De grote Burgerenk" in Mededelingenblad "Ampt Epe" no 15 en G.S. van Lohuizen: "De Dijkhuizerenk" in Mededelingenblad "Ampt Epe" no 43).

Dan kom ik "Den Burg" weer tegen in het "Register van Alle Landerijen zig als Eijgdommen bevindende onder de Gemeente Epe, zooals deselve in de Jare 1809 sijn opgemeeten door de landmeeters Hendrik van Dingstede en Willem Masseur.....". Onder no. 1028 staat: 2 morgens 159 roeden weijland van A. van Zuuk: de Weijdt op den Burg en onder no. 1030: 1 morgen 468 roeden weijland van de Diaconie van Epe: Weijde op den Burg.

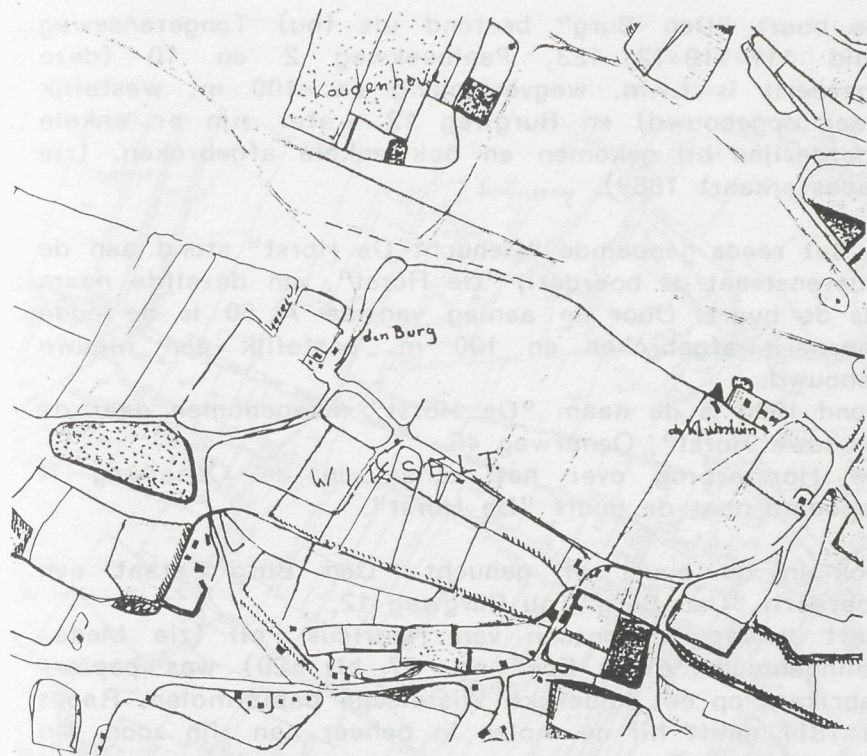
Toen Aart Jonker in 1824 een boerenerf met landerijen kocht, werd dit aangeduid met "op den Burg". Deze boerderij lag aan de (nu) Burgweg. (ik kom daarop terug).

De Burgweg loopt over de enk, zuidelijk gaat de enk vrij vlug over in laagland met de beek (de Flesbeek), hier kon geen weg langs de enk lopen.

De genoemde weiden van van Zuuk en de Diaconie hebben niet op de Burgerenk gelegen, dat was bouwland, maar ten Westen van de enk, op het lage land, op de Burg.

De naam "Den Burg" werd en wordt nog steeds gebruikt, wanneer men de buurt westelijk van de Burgerenk bedoeld en daarbij werden de boerderijen zuid-westelijk van de Burgerenk ook meegerekend.

Wanneer rond 1900 Hendrikje van Lohuizen-Krijgsman van Brouwershof naar haar ouderlijk huis ging (nu Paalbeekweg 10 - het oude huis lag 100 m. oostelijker) ging zij naar "Den Burg". Wanneer men (ook nu nog) aan de familie Pannekoek vroeg, waar zij woonden (nu Tongerenseweg Z.123) was het antwoord niet "aan de Tongerenseweg", maar "op den Burg". Ook Jan Boeve en Jan Huiskamp woonden "op den Burg" en niet aan de Tongerenseweg.

*Kaart van de Man 1806, door F. Zandstra ingetekend in
kadasterkaart*

De buurt "Den Burg" bestond uit (nu) Tongerenseweg Zuid 117-119-121-123, Paalbeekweg 2 en 10 (deze boerderij is i.v.m. wegverlegging ca. 100 m. westelijk weer opgebouwd) en Burgweg 12. Later zijn er enkele boerderijen bij gekomen en ook enkele afgebroken. (zie kadasterkaart 1889).

In het reeds genoemde "Gehucht De Horst" stond aan de Hoevenstraat de boerderij "De Horst", van dezelfde naam als de buurt. Door de aanleg van de A 50 is de oude boerderij afgebroken en 100 m. oostelijk een nieuwe gebouwd.

Rond 1900 is de naam "De Horst" meegenomen naar de "Nieuwe Horst", Oenerweg 46.

De Horsterbrug over het kanaal in de Oenerweg is genoemd naar de buurt "De Horst".

Ook in de buurt of gehucht "Den Burg" staat een boerderij "Den Burg", nu Burgweg 12.

Aart Jonker, schoonzoon van Henricus Poll (zie Mededelingenblad "Ampt Epe" no. 67 blz. 20) was papierfabrikant op de Zuidelijke Wisselsche papiermolen. Reeds in 1817 geeft hij de molen in beheer aan zijn zoon Jan en gaat boeren.

In 1824 koopt hij van Willem Bredenoort en zijn vrouw Janna van Zuuk uit Terwolde "een boerenerf op den burg in Wissel, onder Epe, bestaande in boerenbehuizinge, schuur, zaadberg, schaapskotten, varkenskot en bakoven benevens 13 percelen zaailand, weide en hakhout, alle voorschreven Landerijen aan enbij elkander en om voorschreven boerenerf, op den Burgerenk en Lohuizenenk, Gemeente Epe, gelegen" (R.A. Arnhem, N.A. 718 no. 68).

In 1830 wordt dit opgenomen in het kadaster: sectie T no. 568 (huis en erf), no. 569 (weiland en uitweg) no. 570 (schaapskooi en erf), enz.

In 1841 wordt de erfenis van H. Poll verdeeld. Jan Jonker krijgt de papiermolen niet (maar zijn zuster Maria) maar in plaats daarvan landerijen. Hij gaat boeren op de boerderij van zijn vader op de burgerenk, die hij ook in 1843 erft, met al de landerijen op de burgerenk. Hij

Kadasterkaart 1889

koopt o.a. van de Diaconie een huis en erf (sectie T no. 573).

In 1850 breekt hij de beide huizen af en bouwt een grote boerderij met dwarshuis op de plaats van de schaapskooi.

"T 568 huis en erf word erf

T 569 weg en weiland word weiland

T 570 schaapskooi en erf word huis en erf

T 573 huis en erf word erf."

Op de kadasterkaart uit 1889 is te zien, dat het een grote boerderij was, met een voorhuis, dat dwars op het bedrijfsgedeelte staat. Vermoedelijk heeft voor op het huis de naam "Den Burg" gestaan.

Na het overlijden van Jan Jonker, in 1853, gaat het in eigendom over aan zijn weduwe, Aartje Jonker-Veldkamp. De zoon Willem Jan Jonker wordt de boer.

In 1865 overlijdt Aartje Jonker-Veldkamp en Willem Jan wordt nu de eigenaar van boerderij en land. Na het overlijden van Willem Jan (1878) wordt zijn weduwe Hendrika Jonker-Poll Jonker eigenaresse.

Na haar overlijden (1882) worden de boerderij en het land verkocht. We vinden achtereenvolgens de volgende eigenaren:

1882 Albert van de Wetering

1900 Tijmen van Putten

1901 Klaas Holsteijn

1906 Jurriaan van Dooren

1919 Evert Willem Schrijver

1928 Gerrit Nijkamp.

In 1930 brandt een gedeelte van de woning (door bliksem inslag) af. Het dwarse voorhuis wordt afgebroken en een voorhuis in het verlengde van de deel gebouwd.

In 1949 brandt de hele boerderij (weer door bliksem-inslag) af. De weduwe van Gerrit Nijkamp bouwt de tegenwoordige boerderij in 1950.

1962 Willem Nijkamp, de tegenwoordige eigenaar.

Dit alles is een antwoord aan E.J. van den Burg uit Apeldoorn op zijn vraag in Mededelingenblad "Ampt Epe" no. 66, blz. 30 om bijzonderheden over de boerderij "Den Burg".

Ik meen te mogen concluderen, dat de voorvaderen van de heer van den Burg niet van de boerderij kwamen, maar uit de buurt "Den Burg".

Dank aan W. Terwel en F. Zandstra voor enkele gegevens.

G.S. van Lohuizen.

Bronnen:

Rijksarchief Arnhem
Gemeente Archief Epe
Oud en nieuw Kadaster Epe.

Het Ampt Epe en het beleg van Alkmaar

We leerden het al op de lagere school: "1573 Van Alkmaar begint de victorie".

Na de val van Haarlem trok Don Frederik, de zoon van de Hertog van Alva, met zijn troepen naar het noorden en belegerde op 21 augustus 1573 de stad Alkmaar.

Hier boekten de Spanjaarden echter geen succes en bliezen op 8 oktober 1573 de aftocht.

Een belangrijke episode in onze vaderlandse geschiedenis, maar toch niet bepaald vlak bij de deur plaatsgevonden, menen we dan.

Toch werd het Ampt Epe wel zijdelings bij deze belegering betrokken. Op 24 augustus 1573 schrijft het Hof van Gelderland een brief aan de scholten van Apeldoorn en Epe.

Uit dit schrijven vernemen wij dat op uitdrukkelijk bevel

van "de Hertoge tho Alva" door die "vijf kerspelen van de Nederveluwe" alreeds 80 welgespannen wagens opgebracht zijn om daarmee "proviande en victualie" naar het leger van de koning (van Spanje) voor Alkmaar te brengen, maar dit aantal, met de andere wagens die uit "het Stifftte van Utrecht" gevorderd zijn niet genoegsaem is.

De scholten krijgen dan ook bevel om voor bovenvermeld doel van de vermogendsten van beide Ampten tien welgespannen wagens te vorderen zonder iemand te schonen. De wagens moeten binnen twee dagen beschikbaar zijn.....

Helaas is de minuut van dit schrijven zo door vocht aangetast dat het slot van de brief onleesbaar is geworden.

W. Terwel.

Bron:

R.A.G. Brieven Hof Vel. inv. nr. 3550.

Oproer in Epe

1748 was een onrustig jaar in de Gelderse geschiedenis. In verband met het aan de macht komen van Willem IV en tengevolge van de zware belastingdruk waren steden als Nijmegen en Zutphen in rep en roer en ook in het amt Epe kwam men in verzet tegen kwalijke belastingpraktijken van de belastingpachters 1).

Op 15 augustus ging in Vaassen de knuppel om te boerichten rond waarop stond geschreven "Voor het gemeenebest" (in het algemeen belang o.i.d.). Op deze rituele wijze riep de boerichter de vergadering van de buurschap bijeen die besloot voortaan geen belastingheffing op het gemaal, één van de vijf specieën, toe te staan en de molenaar op de Cannenburgerkorenmolen te beschermen tegen vervolging door de schout 2). Daarna benoemde men zeven gecommiteerden die de buurschappen van Epe en Oene moesten overhalen eveneens in actie te komen en inderdaad werd ook daar besloten de belastingheffing te boycotten.

Om de belastingpachters hun werk te kunnen laten doen, zond de schout van Epe al op 16 augustus een verzoek aan de drost van Veluwe om minstens 20 à 25 soldaten te sturen en "wat er morgen sal voorvallen sal de tijd moeten leren". Op 17 augustus waren de soldaten reeds aanwezig en even zag het er naar uit dat er gevochten zou worden: één van de oproerlingen dreigde: "Soo de militie hier in oppositie komt soo sal het slegt met haar uytvallen want de boeren hebben so wel geweer als sij". Het liep allemaal met een sisser af, 18 augustus schreef de schout: "T is hier nu verders tot nog toe stil en geen andere beweging verneeme ik hier niet. Soo het hier bij blijft was er geen militie nae mijn gedachten nodig". Toch waren het al dit soort oploopjes die de Staten er toe brachten een hervorming van het belastingstelsel voor te bereiden 3).

Wat de geërfden nu precies voor ogen hadden, is niet helemaal duidelijk. Er gingen stemmen op om de belas-

tinginning aan de prins over te dragen, maar de schout hield ook rekening met de mogelijkheid dat de geërfden voortaan zelf de belastingen wilden pachten, maar zeker wist hij dat niet: "off sij de pacht van de pachters overneemen wilden met communicatie van d' andere dorpen en gilden van 't ampt, off wat sij anders wilden voorstellen weet ik niet en kan ik tot nog toe niet ontdekken".

Dat het de geërfden waren die in opstand kwamen en niet de dagloners bijvoorbeeld, wekt misschien verwondering. Een "volksoploop" wordt meestal niet in verband gebracht met gerespecteerde lieden als papiermakers, bakkers, kleermakers, herenboeren, etc. (zie overzicht).

De Veluwse geërfden hadden echter al een lange traditie van verzet tegen de overheid achter zich. Zo waren zij ook tijdens de Plooierijen actief en eisten verandering van het belastingstelsel 4), en gedurende de gehele 17e en 18e eeuw hadden zij moeilijkheden met de machtige ambtsjonkers over belastingzaken en het beheer van de kerkgoederen 5). Het oproer van 1748 was dus slechts één van de hoofdstukken uit de geschiedenis van de Veluwse geërfden en hun strijd voor meer zeggenschap op het plattelandsbestuur.

S.W. Verstegen.

Noten.

1. H.K. Roessingh, Het Veluwse inwonertal, in: A.A.G. Bijdragen dl. 11 (1964), p. 83.
2. Archief Staten van Veluwe, inv. nr. 171a.
3. Roessingh a.w.
4. S.P. Haak, De Plooierijen, in het bijzonder in het kwartier van Veluwe, in: Bijdr. en Meded. Gelre, dl. 11 (1908), p. 80, 115.
5. O.a. J.S. van Veen, Het ambt Brummen onder het bestuur der jonkers, in: Bijdr. en Meded. Gelre, dl. 12 (1909), p. 113 nt. 1; idem, Het ambt Voorst onder het

bestuur der jonkers, in: Bijdr. en Meded. Gelre, dl. 13 (1910), p. 354.

Namen en beroepen van de Vaassense geërfden die het belastingoproer van 1748 organiseerden

Elbert Teunissen	boer
Jan ten Hove, "de kroese wever"	wever
Derk Wolbrink	boer
Aerr van het Veen	?
Teunis Pannekoek	?
Heymen Derks	kleermaker
Jan Derks Suykerbrink	? "capitalist"*

Gecommitteerden:

Gerrit Schoonhoven	"capitalist"
Derk Biesenbroek	?
Peter Bonhoff	bakker
Teunis Coldewey	papiermaker, "capitalist"
Gerrit Kroon	papiermaker
Gerrit Arents	boer
Gijsbert Wijnbergen	"capitalist"

Bron: Archief Staten van Veluwe, inv. nrs. 171a, 302.

* Een "capitalist" is iemand met een vermogen van meer dan f 2000,--.

S.W. Verstegen.

Jeugdherinneringen aan "De Hoop" te Oene

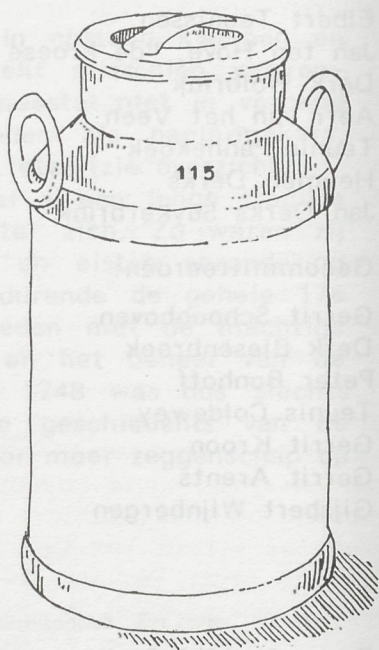
Bij het verdwijnen van de Coöp. Stoomzuivelfabriek "De Hoop" in Oene, gaan mijn gedachten onwillekeurig uit naar het eind van de twintiger jaren, begin dertiger jaren, toen ik als kind de openbare lagere school in Oene bezocht. Mijn ouders hadden een klein boerenbedrijfje op de Vloeddijk onder Nijbroek (Gemeente Voorst), mijn vader oefende hierbij ook nog het handwerk van klompenmaker uit.

De veestapel bestond uit een paar koeien, wat jongvee, varkens en een vijftigtal kippen. Die laatste dieren liepen vrij om het huis, auto's kwamen heel zelden over de Vloeddijkweg. Ons huis lag n.l. zo'n 200 meter van de verharde weg af. Dat was een grintweg, ons huis lag aan een zandweg.

Kwam er echter een auto over die zandweg rijden, dan brak er paniek uit onder de kippen, doch bij mijn weten is er nog nooit een kip doodgereden.

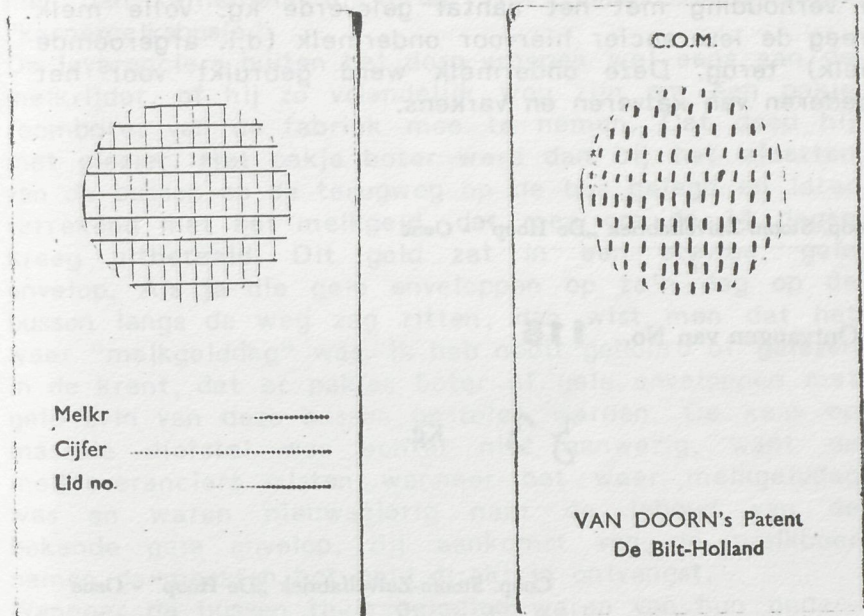
's Morgens was het al vroeg opstaan geblazen, het eerste werk bestond uit koeien melken. Om 8 uur moesten de melkbussen aan "de grote weg" staan.

De melk werd via een grote fijne zeef (ook wel tēemse genoemd) vanuit de zinken emmer in de melkbus gegoten.

*De vertrouwde melkbus.
(naar een krantetekening)
Een verdwenen beeld uit
het landschap*

Bij gebrek aan zo'n tēemse (vooral voorkomend bij kleinere bedrijven) werd de melk door een schone witte doek gegoten. De melk moest beslist schoon zijn, want op een bepaalde tijd kreeg men een monster van de fabriek (via de melkrijder). Dit monster bestond uit een klein stevig stukje papier, met in een rond gaatje een watje waaruit men de zuiverheid van de melk kon aflezen. (zie afbeelding).

voorkant

achterkant

Zoals vrijwel alle mensen heden ten dage een eigen gironummer of bankrekeningnummer hebben, hadden vroeger de boerenmensen een eigen busnummer. Dit nummer, uit koper geslagen, was op de bus gelijmd. Wij hadden als busnummer 115. De bussen waren eigendom van de fabriek.

Overal zag men op gezette tijden de bussen met melk aan de weg staan om opgehaald te worden door de melkboer, die met paard en wagen langs kwam. Iedere werkdag werd er op de fabriek melk ontvangen van 's morgens vroeg tot 's middags, in de zomermaanden van

half april tot half september ook op de zaterdagavonden. Deze melkritten werden jaarlijks aanbesteed door de fabriek.

Het aantal geleverde kg. melk werd door de fabriek op een z.g. melkbriefje (in de volksmond ook wel "botter-brieffie" genoemd, alhoewel ik niet begrijp wat dit nu met botter = boter te maken heeft) genoteerd, waarna dit briefje naast het busnummer op de bus werd geplakt. In verhouding met het aantal geleverde kg. volle melk kreeg de leverancier hiervoor ondermelk (d.i. afgeroomde melk) terug. Deze ondermelk werd gebruikt voor het voederen van kalveren en varkens.

Coöp. Stoom-Zuivelfabriek „De Hoop” - Oene

Ontvangen van No. **115**

33 Kg.

Coöp. Stoom-Zuivelfabriek „De Hoop” - Oene

Ontvangen van No. **115**

66 Kg.

In de melkbussen kon een maximale inhoud van 30 kg. melk. Ik teken hierbij aan dat 's maandagsmorgens (zondags werd er niet ontroomd) als de bussen tot aan de rand gevuld waren, er op het melkbriefje stond: ontvangen 31 kg.

Men begrijpt hieruit wel dat de melkboer een potige (sterke) man moest zijn om zo'n zware bus op de wagen te slingeren. En bij de wat grotere boerenbedrijven stond er een hele rij bussen aan de weg. Ook waren er bussen met een inhoud van 40 kg., deze bussen heb ik evenwel nooit op de melkfabriek in Oene gezien.

Om de 14 dagen mocht men ook een kleinere bus (inhoud maximaal 10 kg.) aan de weg zetten. Hier kreeg men dan karnemelk in terug. Het toendertijd bekende "karnemelksbusje."

De leveranciers buiten het dorp vroegen wel eens aan de melkrijder, of hij zo vriendelijk wou zijn om een pakje roomboter van de fabriek mee te nemen. Dat deed hij met plezier. Het pakje boter werd dan bij het afzetten van de bussen op de terugweg op de bus gelegd en later verrekend met het melkgeld, dat men om de 14 dagen kreeg uitbetaald. Dit geld zat in een stevige, gele envelop. Als je die gele enveloppen op zo'n dag op de bussen langs de weg zag zitten, dan wist men dat het weer "melkgelddag" was. Ik heb nooit gehoord of gelezen in de krant, dat er pakjes boter of gele enveloppen met geld erin van deze bussen gestolen werden. De kans op massale diefstal was echter niet aanwezig, want de melkleveranciers wisten wanneer het weer melkgelddag was en waren nieuwsgierig naar de inhoud van de bekende gele envelop. Bij aankomst van de melkboer namen de meesten het geld direkt in ontvangst.

Wanneer de bussen thuis geledigd waren van hun ondermelk, was er weer werk aan de winkel voor moeder de vrouw. De bussen werden van buiten flink geboend. Van binnen werden ze goed nagespoeld en daarna liet men ze uitdruipen op het "melkrik". Dit "melkrik" zag men overal bij de boerderijen, meestal tegen het z.g. kleine kookhuisje staan. (Voor degene die het mooie boek "Oene in oude foto's" bezit, verwijs ik naar de onderste foto op bladzijde 47 van dit boek).

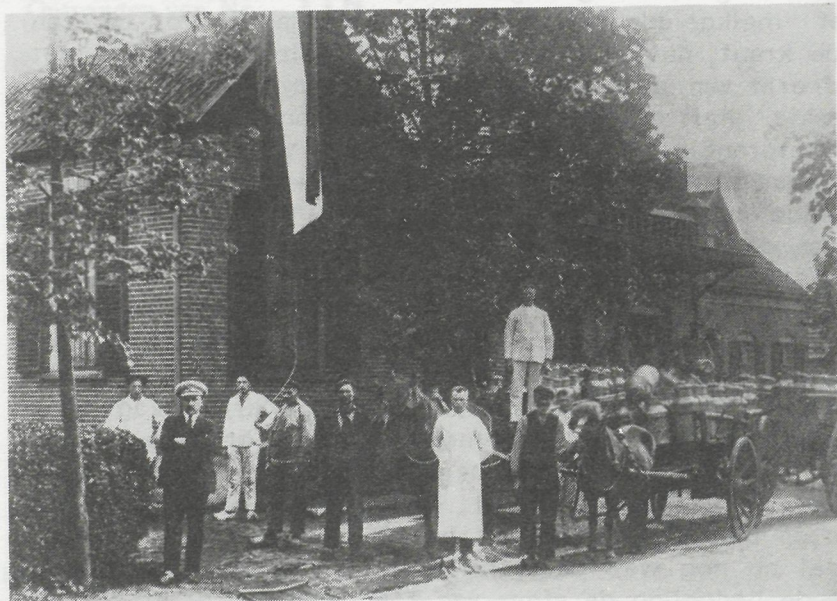
Ik zal nu nog wat persoonlijke herinneringen opschrijven met de bedoeling de sfeer van toen weer te geven.

Hoe goed herinner ik mij nog hoe ik 's morgens als schooljongen met de klompjes aan naar de lagere school in Oene ging. Zeven jaar lang te voet. Want pas na mijn

lagere schooltijd, na mijn 13e levensjaar, heb ik fietsen geleerd. Bij de lagere school in Oene waren geen fietsenrekken; dat was niet nodig, want alle kinderen, dichtbij of ver, kwamen "lopens".

De melkboer in mijn streek was zijn tocht 's morgens al vroeg begonnen in het dorp Nijbroek. Mijn tocht begon bij de Vloeddijksluizen, de melkboer zette onze bus(sen), genummerd 115, op de wagen, bij de volgende halte Tessemaker de busnummers 256, daarna bij café "De Vroolijke Boer", de busnummers 132 en passeerde daarna bij de draai de grens tussen de gemeenten Voorst en Epe.

Er volgde nu een vrij lange weg, op één boerderij na, zonder huizen, de Deventerweg, die wij vroeger echter de Weteringsdijk noemden, omdat langs die weg de grote Wetering liep.

Achter de melkwagen liep ik mee naar school. De melkwagen was nog het type van de vooroorlogse boerenwagen. De hoge houten achterwielen waren "een slag groter" dan de voorwielen en het loopvlak van de wielen was voorzien van een stevige stalen band. (zie foto).

De heden geteerde weg was in de vooroorlogse tijd een grintweg. Om de zoveel meter lag een grinthoop. Het grint bestond voornamelijk uit middelgrote, zwarte basaltkeien. Als kind nam je zo'n grote kei en legde die vlug tussen voor- en achterwiel van de rijdende wagen. Boeiend was het dan met onze kinderogen te zien hoe zo'n kei in tweeën sprong als het achterwiel van de zwaarbeladen melkwagen er over heen reed. De kleinere steentjes werden tot gruis vermalen. Het geheel gaf een knerpend geluid.

De melkboer (Tiemens) nam op die stille weg al gauw plaats op zijn zitbankje, een omgekeerde aardappelkist voorop de wagen, de voeten op de dissel en sukkelde vaak in slaap. Ik liep dan achter de wagen en het gebeurde wel eens een enkele keer dat het mij opviel hoe het geluid van de knerpende wielen tot op de helft verminderde. Wat was hiervan de oorzaak? Ik bemerkte dat het paard naar rechts uitweek en het rechter voor- en achterwiel in de grasberm terecht kwamen.

Alleen het paard was het dat boven het eentonig knerpende geluid van vergruizelde stenen nog een ander geluid waarnam. Reeds op grote afstand hoorde het een auto aankomen, week naar rechts uit en vaak zonder toetlawaai passeerde de auto de melkwagen links.

Nog zo'n typisch voorval: wanneer de melkwagen bij boerderij "de Muggenberg" was aangekomen, (er stonden daar meestal wel 5 of 6 melkbussen aan de weg, alle het nummer 112 dragend) bleef het paard uit zichzelf stilstaan. En door dat stilstaan ontwaakte de melkboer uit z'n dutje. Hij klauterde van de wagen af en aangezien hij toen de bebouwde kom van Oene naderde en er overal bussen bij de huizen stonden, bleef hij dan naast zijn paard lopen.

De melkwagen en de autobus van Dijkstra, dát waren de

regelmatige verschijningen op de openbare weg. Gewone auto's zag men sporadisch.

In de zomermaanden vanaf half april tot half september werd er ook 's zaterdagsavonds op de fabriek melk ontvangen.

Heel goed herinner ik mij nog hoe ik op die avonden met mijn buurjongen Jannes van Rijssen een gratis ritje meemaakte op de melkwagen naar de melkfabriek. Daar aangekomen gold de regel: "wie er het eerst is, wordt het eerst geholpen". Dat gold alleen voor de zaterdagavond. De melkboer reed de wagen links van de fabriek tot de plaats waar hij de bussen, op gelijke hoogte van de fabrieksvloer, aflaadde, de fabrieksman van de Wetering greep met behendige zwaai de bussen en kieperde ze om in een grote, trechtersvormige bak, een grote weegschaal gaf aan hoeveel kg. melk er in iedere bus zat. Wanneer de heer van de Wetering het totale aantal kg. (per leverancier) ontvangen melk nauwkeurig met een gewoon potlood op het melkbriefje had genoteerd, werd dit briefje afgescheurd van de grote vellen die goed geperforeerd waren, en opgeplakt op de melkbus. Nauwkeurig werd hierbij toegezien dat het vermelde busnummer op het briefje klopte met het nummer op de bus.

Hierna werden de bussen met de hand getransporteerd naar de uitgang van de fabriek. Een fabrieksman keek op het briefje hoeveel kg. melk (b.v. busnummer 115) geleverd had, draaide dan van een groot reservoir een kraan open en dan werd de melkbus gevuld met ondermelk overeenkomstig het vermelde aantal kg. op het briefje. De bussen werden daarna door de melkboer weer op de melkwagen geladen en zo geplaatst dat er een vlotte aflevering was bij de leveranciers. De melkboer wist precies welke busnummers de leveranciers hadden, ik ken de busnummers voor een groot deel - nu ruim een halve eeuw later - nog uit mijn hoofd, busnummer dat en dat, behorend bij leverancier die en die.

Wanneer alle bussen op de wagen geladen waren, verliet de melkwagen rechts de lawaaijige fabriek (door het melkbussengerammel) en ving de terugtocht aan.

Die zaterdagavonden hadden zo hun eigen bekoring, als

wij op die melkwagen gezeten, de mensen hun erf rondom hun boerderijtjes en de zandpaadjes zagen aanharken (of al waren aangeharkt) voor de komende zondag. En buiten Oene was het toen zo stil, behoudens het eentonig knerpen van de wielen op de grintweg en de roep van een avondvogel over de weilanden.

En langs de weg stonden weer de melkbussen, minder in aantal dan 's morgens. Een beeld dat nu voorgoed uit het landschap verdwenen is evenals de stilte.

H. Bultman.

Mededelingen van het bestuur

KALENDER 1985.

Voor 1985 geeft de Stichting Behoud samen met Ampt Epe een maandkalender uit met daarop 13 exclusieve foto's/afbeeldingen uit de gemeente Epe, van vroeger.

Voor het aanbrengen van één nieuwe donateur c.q. één nieuw lid, krijgt u de kalender voor de sterk gereduceerde prijs van f 4,-- en voor het aanbrengen van twee donateurs, resp. leden, wordt u de kalender geheel gratis toegezonden.

De prijs van deze kalender zal voor donateurs en leden f 7,50 bedragen en voor niet-donateurs-leden f 10,--.

Opgaven kunnen nu al gezonden worden naar de heer F. Zandstra, de Wildkamp 50, 8162 GJ Epe.

Telefoon 05780-12602.

STREEKARCHIVARIS.

De streekarchivaris, de heer G. Kouwenhoven zal in de tweede helft van dit jaar de volgende weken in Epe zijn:

- 6 tot en met 10 augustus
- 10 tot en met 14 september
- 24 tot en met 28 september
- 15 tot en met 19 oktober
- 5 tot en met 9 november
- 19 tot en met 23 november
- 10 tot en met 14 december en
- 7 tot en met 11 januari 1985.

In deze weken is de heer Kouwenhoven in Epe om iedereen te helpen, die in het gemeente-archief iets wil uitzoeken.

In de andere weken is hij in Hattem of Heerde. In Epe kan dan het gemeente-archief niet geraadpleegd worden.

G.S. van Lohuizen.

Boekaankondiging

Het verscholen Dorp.

door: A. Visser met foto's van Kl. uit den Bosch.

uitg.: Bredewold-Wezep

Wilmaco-Dronten. 1984, 167 blz.; afb. f 27,95.

Verzet en onderduikers op de Veluwe.

Dit boek geeft een beschrijving van wat zich in de oorlogstijd afspeelde in de Soerelse bossen rond Nunspeet en omgeving.

De IJstijden.

Lesbrief door leerlingen van de Pedagogische Academie in Arnhem t.g.v. "een dagje ijstijden doen".

Het bezoekerscentrum "de Watermolen", Gemeente-museum en Burgers dierenpark, lieten in hun exposities zien dat er verband bestaat tussen de langvervlogen ijstijden en het landschappelijk karakter van de Veluwe.

Verder wordt de aandacht gevestigd op het archeologisch onderzoek, dat tal van overblijfselen van de pleistocene mens heeft opgeleverd.

De veluwe, proefgebied nationaal landschap.

uitg. Provincie Gelderland. 3e jrg. nr. 1 juni 1984.

Een verslag van het opstellen van het eerste integrale deelplan; de procesgang van de Veluwse bossen: verleden, heden en toekomst; tentoonstelling in het Aardhuis in Apeldoorn over het proefgebied Nationaal Landschap Veluwe.

D. te Riele.

"DE VELUWE".

Project Middeleeuwse Archeologie en
Middeleeuwse Geschiedenis
van het

Albert Egges van Giffen Instituut voor
Prae- en Protohistorie en

Historisch Seminarium Universiteit Amsterdam 1977

inhoud:

Archeologie:

vondsten Romeinse tijd
nederzettingen 450 - 1200
grafvelden en grafvondsten
burchten
kerken.

Historie o.a.:

vermelde plaatsnamen vóór 1200
kerkpatricinia en parochievorming
de Noordoostelijke Veluwezoom
Middeleeuwse wegen op de Veluwe.

Met veel kaarten en bibliografie.

In verschillende hoofdstukken worden Epe, Oene en
Vaassen meerdere malen genoemd.

v.L.

